

Irodalmunk ma

Mira Alečković

Veselinov elvtárs beszámolójában és az ebben a bizottságban be-
terjesztett beszámolóban is szó volt kul-
túrpolitikánkról. Pártunk már ismert ál-
laspontja értelmében és a művészi al-
kötés szabadságának elve újabb meg-
erősítést kapott, nemkülönben az is,
hogy a művészre senki se ró napi fel-
adatokat.

A kongresszuson felvetődtek a JKSz
programjából fakadó, a művészek szá-
mára annyira vonzó gondolatok, ame-
lyek múlhatatlanul magukhoz fűzték a
művészeket, mert mélységesen alkotó
jellegűek, mert kulturális és művészeti
életünk mind szélesebbkörű demokrati-
zálódására vezetnek.

A legutóbbi kongresszus óta igen
élénken hullámzottak a felfogások kul-
túránk, irodalmunk és művészetünk
kérdéseiről, és írócsoportok alakultak.
Ez nagyon jellegzetes és jelentős idő-
szak és termékeny, rendkívül kedvező
az a folyamat, amely vélemény-
harc néven zajlott le. A vélemény-
harc természetesen sok kedvező és új
jelenséget hozott magával, de ugyanúgy
sok hátrányos kísérő tünetet és problé-
mát is, amelyet minden növekedés ön-
magától fogva előidéz.

Ennek a növekedésnek és fejlődésnek
szellemében természetes volt, hogy a
különböző felfogások harcának folya-
matában bizonyos szélsőséges jelenségek
is bekövetkeztek, és ezeket az első pilla-
natban helytelenül és felületesen iro-
dalmi életünk általános gyengeségének
tulajdonították.

E szélsőséges hátrányos jelenségek
közé tartozott bizonyos csoportoknak
monopolizmusra való törek-
vése. Ez olykor rendkívül hangzatos
jelszavakban, olykor mondva csinált el-
méleti szólamokban nyilvánult meg,
amelyek, habár ellentmondók voltak,
külön-külön haladóknak és meggyőzők-
nek tűntek. Több részről voltak ilyen
jelenségek. Közéjük tartoznak a karri-
erizmus, a furcsa kizárólagos személyi
viszonyok, a kéz-kezet-mos bírálatig
süllyedő elvszerűtlenség, a személyes
érdekharc — amelyek a hasznos és ter-
mékeny véleményharcot kísérték.

Még egyszer bebizonyult, mennyire
indokolt a Kommunista Szövetség ál-
laspontja, hogy nem avatkozik a formák
és kifejezések irodalmi és művészi prob-
lémáiba, mert a harcban nagyon kiüle-
ződött a csoportosulás, és voltaképpen
minden csoport bizonyítani akarta, hogy

az ő álláspontja haladóbb és szociális-tább. Ezzel párhuzamban bizonyos eszmei eltérések is megnyilvánultak, amelyeket még nem mértek fel marxista bírálattal.

Nem vagyok bizonyos abban, hogy korábbi közbelépés használt volna-e, amikor a harc gyakran nem irigylendő helyzetbe hozta a fiatal írókat, „szurkolók” sorsára szorítva őket, csatlakozást követelve tőlük és megnehezítve érvényesülésüket. Valószínűleg megmaradtak volna a csoportok és csoportocskák, abban a meggyőződésben, hogy csakis nekik van igazuk, így pedig kiderült, hogy egyik fél, egyik kizárólagos csoport sem győztes, se nem vesztes ebben a harcban, hanem a harc eredményeképpen új művészi értékek jelentkeznek, kiderült, hogy a realistákra és modernistákra való felosztás már régen elavult — és egymás-közötti harcuk új irodalmi és művészi kifejezésért való harccá vált, új, tágabb látókört teremtett, formákban és tartalomban gazdagított, kivezetett a szűk népművészeti, vidékies, nemzetiromantikus keretekből, szélesebb, általános emberi vágányra terelt és bevezetett bennünket a minden ország és minden nép, általában minden mai ember számára közös, de forradalmunk alapjából fakadt problémakörbe.

A gyakorlat megmutatta, hogy alapjában véve nincs jobb vagy rosszabb módszer, sem jobb vagy rosszabb kifejezés, habár még sok lándzsát törnek ekörül — hanem gazdagabb, mélyebb és változatosabb művek születnek. Az idő megerősítette a Kommunista Szövetség álláspontját kulturális és művészeti téren.

Ebben a rövid fejtegetésben nem szállhatok vitába irodalmi felebarátainkkal a világ bármelyik részéből, de vannak tények, amelyek minden deklarációnál meggyőzőbben beszélnek. Nem hiszem, hogy fölfedeztük Amerikát, még kevésbé, hogy meglettük azt a formát, hogyan kell szocialista országban írni. Nem is keressük, mert tudjuk, hogy ilyen nincs. Azt hiszem, éppen azzal büszkélkedhetünk, hogy művészeink nem kénytelenek bárkinél is kérdezősködni, hogyan kell írni és festeni és utasítást vagy jóváhagyást fejbőlintást várni, és arra sem kényszerülnek, hogy művészi eszméiket kész kaptafára húzzák. Ha egykor történt is nálunk valami hasonló, az kivételes eset és kihaló jelenség. Bizonyos tehetetlenség és elavult

szokások folytán megtörtént nálunk, hogy politikusokhoz fordultak, hogy közbelépjenek a művészi alkotás egyes lényegtelen kérdéseiben, azzal a szándékkal, hogy egyik vagy másik csoportosulás hívének nyerjék meg őket, de ez csak kivétel és egyéni kívánság maradt. Ez nem vonatkozik a Kommunista Szövetség mindenkor szívesen fogadott közbelépésére a kultúrpolitika lényeges kérdéseiben, vagyis a Kommunista Szövetség segítségére bizonyos eszmei-művészeti problémák megoldását kereső komoly vitában, sem a haladó szellemű bírálat mozgósítására a felfogásokban megnyilatkozó maradiság vagy irányvesztettség és sötétrefestés, mint minden mélyebb alapot nélkülöző divat elleni harcban. Ez a sötétrefestés egy adott pillanatban talán természetes visszahatás volt a rózsaszínűre, ma viszont olykor közönséges kaptafa, és mint minden kaptafa, romlásra van ítélve.

Ma elmúlt a kulturális és művészeti élet bürokratikus igazgatásának ideje. A művészi alkotás kinyilvánított szabadsága a gyakorlatban, életünk demokratizálódásának folyamatában valósgos szabadsággá vált. Az idegen szempontok utánczását elméletileg már réggesrég eltöröltük, ám gyengeségeinket és annyira dús és változatos, sem fekete, sem fehér, sem rózsaszínű — de művészi alkotásra méltó — életünk kifejezéséhez szükséges erőnk hiányát olykor még ma is idegen s gyakran szűk ruhába bújtatjuk. Bizonyos — többnyire már túlélt — nyugati kísérletek bírálat nélküli elfogadása semmivel sem kevésbé ártalmas, mint a keleti kaptafa. Az egyik élettelen, a másik halvaszületett és sem az egyiknek, sem a másiknak nincs helye életünkben, amely megérdemli, hogy tiszteletben tartsák, tiszteljék és művészi módon kifejezzék, mert olyan elmaradt környezetből, amilyen a miénk volt, ellentmondások és szülési fájdalmak közepette sajátos humanizmusunk felé halad, amelytől ő maga is a leghumánusabb formákat kapja.

És ezért érezzük fokozott szükségét az alapos és elvszerű bírálatnak, hogy a művészi alkotások közelebb kerüljenek a dolgozó néphez.

Az imént megemlítettem a feketére festés kaptafáját. Háború utáni irodalmunkban a fekete-fehére festés visszahatásaként egyes fiatal írónkban a feketére festés modora alakult ki, ami-

ről a tegnapi beszámolóban is szó volt; előtérbe hozzák múlt és jelen valóságunk sötétebb színeit, kedvezőtlen jelenségeket hangsúlyoznak, anélkül hogy átfogóbban és többoldalúan, szélesebb-körű folyamatok keretében, a nemcsak ilyen hátrányos jelenségekből álló élettel kapcsolatban ábrázolnák, — azonkívül bizonyos kriticismus is, amely olykor nem eszmei álláspontjainkból indul ki, és még mindig koloncként vonsozolja magával az anarchista és kispolgári felfogást erről az összeütközésekkel, ellentétekkel, lelkesedéssel és ingadozásokkal, sikerekkel, de napról napra leküzdött gyengeségekkel is telt viharos forradalmi áramlásról. A marxista bíráló nevelő munkája még itt is alig kezdődött meg.

Az új keresések közben egyes fiatal írók pusztá formalizmusba, üres kísérletezésbe, szójátékokba sodródtak. Elhanyagolják a tartalmat, és az élő valóságtól elszigetelten alkotnak, pedig a valóság minden általános emberinek, humanusnak és haladónak szilárd alapja a művészetben. Ez is az új, friss formakeresés egyik multhatatlan gyengesége, nem gyakori, sem aggasztó jelenség, de szintén a marxista bíráló értékelésére vár.

Irodalmunk friss és harcoss légkörében még egy formában kísért a múlt, a régi típusú bohémeskedésben, de ez nem tud mélyebb gyökeret verni és ma már feltűnik a fiatal író uralkodó és szembe-tűnő típusa, aki szorgalmasan és rendszeresen képzi magát, olvas, nyelveket tanul, érdeklődik a kultúra és a társadalom iránt. A fiatal író ez új típusának megvilágítására megemlítem a fiatalok fellépését az íróegyesület köz-

gyűlésén, amely, ha mellőzünk holmi hetvenkedő ifjonti ítéleteket, azt az örvendetes kívánságot fejezte ki, hogy a fiatalok, kötelezettségeiktől sem visszariadva, aktivizálódni kívánnak társadalmi és politikai téren, és nem akarnak semmiféle irodalmi csoportnak a fülajtajai lenni, hogy annak a révén érvényesüljenek, hanem a művészeti, társadalmi, kulturális és politikai életbe való bekapcsolódásukkal akarják ezt elérni.

A gyors és könnyű sekerek és érvényesülések ideje a múltba vész. Az éles alkotó versengésbe elhullik minden, ami felületes, utánzó és nem átéli.

Időben eltávolodtunk az illegális és fegyveres harc korától, a forradalom és az építés örökében született nemzedékek következnek. A közéleti munkásra, politikusra, kultúrmunkásra komoly feladat vár: alkotó jellegű érintkezést kell találnia ezekkel a nemzedékekkel és kapcsolatot kell teremtenie velük.

Végezetül pedig szeretnénk megismételni egy nálunk közismert tényt: a szocialista építés, a forradalom, ennek az országnak jelene és jövője és általános kulturális törekvései kérdéseiben sohasem volt semmilyen eltérés vagy kéttség az írók körében. Az írók, mélységesen ragaszkodva a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjában nyilvánított elvekhez, már azért is, mert mint szabad emberek és nem mint engedelmes alattvalók megválaszthatják művészi kifejezésüket — de nemcsak azért —, folytatják csupán társadalmi ellenőrzés alatt álló úgynevezett „önigazgatásuknak” kulturális életünk növekvő demokratizálódása egyik megnyilatkozási formájának kiterjesztését.

